

ВИБІР СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ БАНКУ З УРАХУВАННЯМ ЦИКЛІЧНОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ

ЧмUTOва І. М.

Стадії життєвого циклу банку обумовлюють наявність притаманних їм проблем і завдань, що потребують диференціації технологій управління фінансами. Розроблено методичне забезпечення вибору спеціальних технологій управління фінансами банку в аспекті банківських операцій, залежно від стадій його життєвого циклу. Сформовано перелік індикаторів ефективності здійснення банківських операцій: кредитних, із залучення коштів, із цінними паперами, валютних, із розрахунково-касового обслуговування, узагальнених в інтегральні показники. Із використанням методів аналізу та синтезу, порівняння, кореляційного аналізу, факторного аналізу, таксономічного аналізу, побудови інтервальних шкал доведено гіпотезу про існування різних рівнів ефективності здійснення основних банківських операцій на різних стадіях життєвого циклу банку. Це дозволило виявити залежність результативності кредитування, залучення коштів, портфельного інвестування, розрахунково-касового обслуговування та здійснення валютних операцій у банках України від стадій їхнього життєвого циклу та розробити пропозиції щодо пріоритетних напрямів концентрації зусиль конкретним банком, залежно від його операційної спеціалізації та часових параметрів траєкторії його розвитку. Запропоновано сконцентрувати найбільшу увагу на розвитку спеціальних технологій управління тими банківськими операціями, які потребують підвищення ефективності здійснення, відповідно до визначених інтервалів значень інтегральних показників. Пріоритетними технологіями визначено: для банків на стадії створення – технології управління операціями із залучення коштів; на стадії екстенсивного зростання – технології управління операціями з розрахунково-касового обслуговування; на стадії інтенсивного зростання – технології управління кредитною діяльністю; на стадії зрілості – технології управління валютними операціями; на стадії спаду – технології управління кредитно-депозитним портфелем.

Ключові слова: банк, життєвий цикл, спеціальні технології управління фінансами, банківські операції, індикатори.

ВЫБОР СПЕЦИАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСАМИ БАНКА С УЧЕТОМ ЦИКЛИЧНОСТИ ЕГО РАЗВИТИЯ

ЧмUTOва И. Н.

Стадии жизненного цикла банка обуславливают наличие характерных для них проблем и задач, которые требуют дифференциации технологий управления финансами. Разработано методическое обеспечение выбора специальных технологий управления финансами банка в аспекте банковских операций, в зависимости от стадий его жизненного цикла. Сформирован перечень индикаторов эффективности осуществления банковских операций: кредитных, по привлечению средств, с ценными бумагами, валютных, по расчетно-кассовому обслуживанию, обобщенных в интегральные показатели. С использованием методов анализа и синтеза, сравнения, корреляционного анализа, факторного анализа, таксономического анализа, построения интервальных шкал доказана гипотеза о существовании разных уровней эффективности основных банковских операций на разных стадиях жизненного цикла банка. Это позволило выявить зависимость результативности кредитования, привлечения средств, портфельного инвестирования, расчетно-кассового обслуживания и осуществления валютных операций в банках Украины от стадий их жизненного цикла и разработать предложения относительно приоритетных направлений концентрации усилий конкретным банком, в зависимости от его операционной специализации и временных параметров траектории его развития. Предложено сконцентрировать наибольшее внимание на развитии специальных технологий управления теми банковскими операциями, которые требуют повышения эффективности осуществления, в соответствии с определенными интервалами значений интегральных показателей. Приоритетными технологиями определены: для банков на стадии создания – технологии управления операциями по привлечению средств; на стадии экстенсивного роста – технологии управления операциями по расчетно-кассовому обслуживанию; на стадии интенсивного роста – технологии управления кредитной деятельностью; на стадии зрелости – технологии управления валютными операциями; на стадии спада – технологии управления кредитно-депозитным портфелем.

Ключевые слова: банк, жизненный цикл, специальные технологии управления финансами, банковские операции, индикаторы.

THE CHOICE OF BANK FINANCIAL MANAGEMENT SPECIAL TECHNOLOGIES CONSIDERING ITS LIFE CYCLE

I. Chmutova

The stages of a bank's life cycle generate an array of stage-specific problems and tasks that call for differentiation of financial management technologies. A methodological framework for choosing bank financial management special technologies has been developed with regard to banking transactions depending on the stage of a bank's life cycle. A list of performance indicators for the following banking transactions has been made: lending, borrowing, securities, currency, payment and cash management services transactions, these being generalized into integrated indices. Based on such methods as analysis and synthesis, comparison, correlation analysis, factor analysis, taxonomic analysis, interval scales, the hypothesis as to the existence of different levels of performance of banking transactions at different stages of a bank's life cycle has been proved. This has made it possible to find the dependence of the efficiency of lending, borrowing, portfolio investment, payment and cash management services and currency transactions in Ukraine's banks on their life cycle stages and develop proposals as to priority areas where to focus efforts by a specific bank depending on its operations position and time factors of its development pathway. According to the authors, most attention should be paid to the development of special management technologies for those banking transactions that need performance improvement as follows from the set ranges of values of integral indices. The following priority technologies have been defined: for banks at the stage of formation – borrowing transactions management technologies; at the stage of extensive growth – payment and cash services management technologies; at the stage of intensive growth – lending management technologies; at the stage of maturity – currency transactions management technologies; at the stage of decline – loan-and-deposit portfolio management technologies.

Keywords: bank, life cycle, financial management special technologies, banking transactions, indicators.

Згідно з теорією життєвого циклу, банк як і будь-яка організація, у своєму розвитку проходить ряд стадій, на кожній із яких відбуваються зміни параметрів його діяльності. Керівництву банку необхідно розуміти, на якій стадії життєвого циклу він перебуває, щоб мати можливість своєчасно запобігти виникненню криз та сформувати стратегію. Стадія життєвого циклу банку обумовлює наявність притаманних їй проблем і завдань, від чого залежить вибір стратегічних напрямів розвитку, а також формування спеціальних та комплексних технологій управління фінансами. Спеціальні технології управління фінансами банку передбачають застосування диференційованого інструментарію для окремих банківських операцій, а комплексні зорієнтовано на управління відтворенням фінансових ресурсів банку загалом.

Незважаючи на те що у світовій та вітчизняній практиці вже існує успішний досвід використання спеціальних технологій управління фінансами, зокрема кредитними, депозитними, валютними, розрахунковими, інвестиційними операціями, більшість банків застосовують їх, незалежно від стадій життєвого циклу, які відрізняються інтенсивністю розвитку, фінансовими потребами, ключовими завданнями тощо. Застосування не погоджених зі стадією життєвого циклу банку технологій управління фінансами може призвести до невідповідності реальних результатів від їхнього впровадження очікуванням менеджменту банку та інших стейкхолдерів, до низької ефективності рішень, які виробляють у системі фінансового менеджменту, фінансових утрат. Виходячи з цього, формування спеціальних технологій управління фінансами банку потребує врахування специфіки стадій його життєвого циклу.

Значний внесок у розроблення теорії життєвого циклу організації взагалі та адаптації системи управління фінансами до стадій життєвого циклу зокрема зробили зарубіжні економісти І. Адзісес, Р. Алас та Д. Гао, Л. О. Горшкова, Л. Грейнер, В. Дікінсон, І. В. Івашковська та Д. О. Янгель, Д. Лестер, Дж. Парнелл, С. Каррагер, Д. Міллер та П. Фрізен, Г. В. Широкова [1 – 9] та сучасні вітчизняні науковці: О. В. Ареф'єва, Т. А. Васильєва, О. Й. Шевцова [10 – 13] та ін. Про залежність стратегічного вибору організації від стадії її життєвого циклу зазначено у працях [3; 10],

фінансові аспекти функціонування економічних суб'єктів на різних стадіях життєвого циклу узагальнено в дослідженнях [5; 6; 9; 13].

Разом із достатньою розробленістю концепції життєвого циклу, питання визначення закономірностей циклічного розвитку банку, який має суттєві відмінності від нефінансових організацій через специфіку формування й розміщення ресурсів, висвітлено в обмеженій кількості робіт [12 – 16]. Слід констатувати відсутність емпіричних досліджень зв'язку між ефективністю операційної діяльності банку (визначення якої є основою вибору спеціальних технологій управління фінансами) і стадіями його життєвого циклу.

Метою статті є розроблення методичного забезпечення вибору спеціальних технологій управління фінансами банку в аспекті банківських операцій, залежно від стадій його життєвого циклу.

На основі проаналізованих літературних джерел [1; 3; 5; 6; 9; 13; 14] висунуто гіпотезу про існування різних рівнів ефективності здійснення основних банківських операцій на різних стадіях життєвого циклу банку. Для її доведення необхідно: 1) визначити стадії життєвого циклу банків України; 2) сформувати систему індикаторів ефективності основних банківських операцій; 3) установити закономірності відповідності рівнів ефективності здійснення банківських операцій стадіям життєвого циклу банку та розробити на цій основі рекомендації з вибору спеціальних технологій управління фінансами.

Визначення стадій життєвого циклу банків України здійснено за розробленою у праці [12] емпіричною моделлю та виявлено, що станом на I півріччя 2014 р. на стадії створення (період функціонування менший ніж один рік) перебувало 6 банків; на стадії екстенсивного зростання (значне зростання загальних доходів і витрат на персонал) – 10 банків; на стадії інтенсивного зростання (найвищі темпи зростання ринкової частки) – 44 банки; на стадії зрілості (стабілізація ринкової частки та помірне нарощування загальних доходів і витрат на персонал) – 77 банків; на стадії спаду (значне скорочення ринкової частки, загальних доходів і витрат на персонал) – 7 банків; на стадії ліквідації (припинення діяльності) – 28 банків.

Для зіставлення стадій життєвого циклу банків із рівнями ефективності здійснення банківських операцій сформовано перелік індикаторів в аспекті п'яти їхніх груп: кредитних, із залучення коштів, із цінними паперами, валютних, із розрахунково-касового обслуговування [17]. Індикатори, розраховані за даними банків України, які функціонували 2014 р. (за винятком банків, які перебували у стані ліквідації, санаційного банку та банків із тимчасовою адміністрацією), перевірено на відсутність

тісного лінійного зв'язку та виключено ті з них, що мають коефіцієнти парної кореляції більші ніж 0,7 у межах кожної групи банківських операцій, а для відбору найбільш інформативних індикаторів здійснено багатовимірний факторний аналіз та виділено такі, що мають факторні навантаження більші ніж 0,7. У результаті сформовано такий склад індикаторів із подальшим їхнім об'єднанням у таксономічні інтегральні показники (рис. 1).

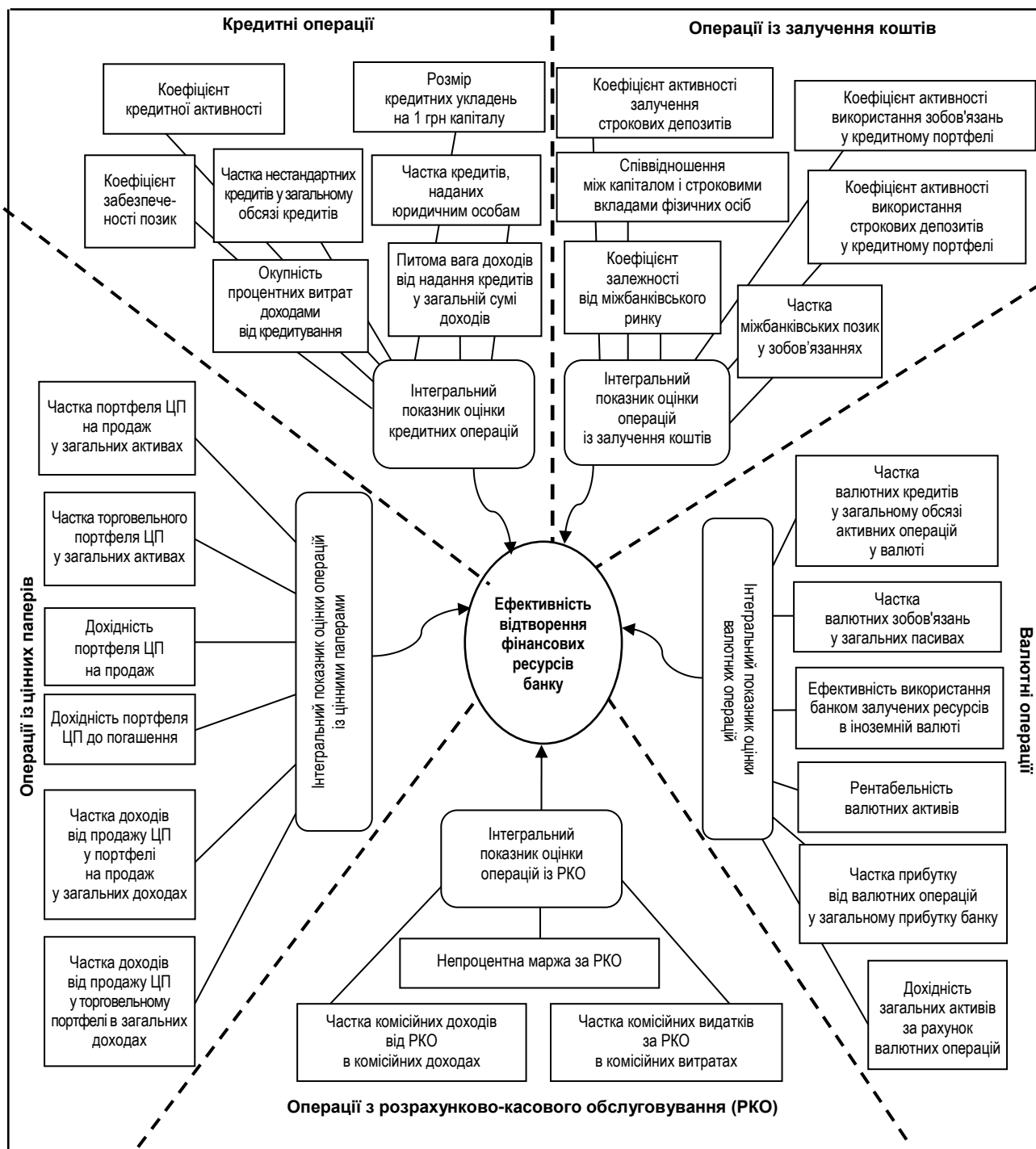

Рис. 1. Взаємозв'язки показників оцінки ефективності банківських операцій (розроблено автором) [Correlation between the indicators of the banking transaction performance (developed by the author)]

Спеціальні технології управління фінансами банку доцільно інтенсифікувати, у першу чергу, для тих банківських операцій, ефективність яких є низькою. Тому було визначено інтервали значень інтегральних показників за кожною групою банківських операцій та встановлено їхні рівні (високий, середній, низький).

Оскільки ці показники є метричними, обрано метричну шкалу для їхнього вимірювання, а саме інтервальну. Шкалу побудовано на основі інтервального методу шкалування, сутність якого полягає в розподілі заданого відрізка значень ознаки на певну кількість однакових частин або частин, що перебувають у певному кількісному відношенні одна до одної [18]. Виділено три

інтервали, відповідно до рівнів інтегральних показників ефективності банківських операцій (високий, середній, низький). Для побудови шкали використано правило "3 σ ", згідно з яким 97,7 – 97,8 % усіх значень ознаки за умови її нормального розподілу перебуває в діапазоні плюс/мінус трьох значень середнього квадратичного відхилення вибірки від її середнього значення.

Для перевірки значень показників на відповідність нормальному закону розподілу та суттєвості асиметрії в разі її наявності було розраховано основні параметри розподілу, а саме: середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення, мода, медіана, відносний показник асиметрії, коефіцієнт асиметрії (таблиця).

Таблиця

Параметри розподілу інтегральних показників ефективності основних банківських операцій
(розроблено автором)

[Parameters of distribution of integral indicators of the main banking transaction performance (developed by the author)]

Інтегральні показники	Середні арифметичні	Медіани	Моди	Середні квадратичні відхилення	Відносні показники асиметрії	Коефіцієнти асиметрії
Кредитних операцій	0,2990	0,3010	0,3140	0,0970	1,5410	-0,1640
Операцій із залучення коштів	0,3960	0,4120	0,4200	0,0749	-1,5830	-0,3240
Операцій із РКО	0,3590	0,3490	0,3460	0,1184	0,7980	0,1190
Операцій із цінними паперами	0,0780	0,0698	0,0675	0,0330	3,4670	0,3205
Валютних операцій	0,2700	0,2680	0,2680	0,0710	0,8840	0,0271

Із результатів розрахунків видно, що показники розподілено не симетрично. Інтегральний показник оцінки операцій із залучення коштів розподілено з лівобічною асиметрією, інші інтегральні показники банківських операцій мають правобічну асиметрію розподілу. Для оцінювання суттєвості асиметрії було розраховано коефіцієнт асиметрії. Виходячи з даних таблиці, інтегральні показники оцінки ефективності банківських операцій мають незначну асиметрію розподілу (коефіцієнт асиметрії показників за модулем менший ніж 0,5), тому за шкалування її можна не враховувати.

Оскільки розподіл інтегральних показників близький до нормального, то точкою відліку обрано середнє арифметичне значення інтегрального показника за кожною групою операцій. На наступному етапі було визначено інтервали шкал інтегральних показників. Розрахунок діапазону значень шкал здійснювався таким чином: ($\bar{X} - 3\sigma$; $\bar{X} + 3\sigma$). Розроблені шкали та визначені рівні інтегральних показників дозволили виділити банківські операції з низьким рівнем ефективності на кожній стадії життєвого циклу банків України. Результати реалізації методичного забезпечення вибору спеціальних технологій управління фінансами банку подано на рис. 2.

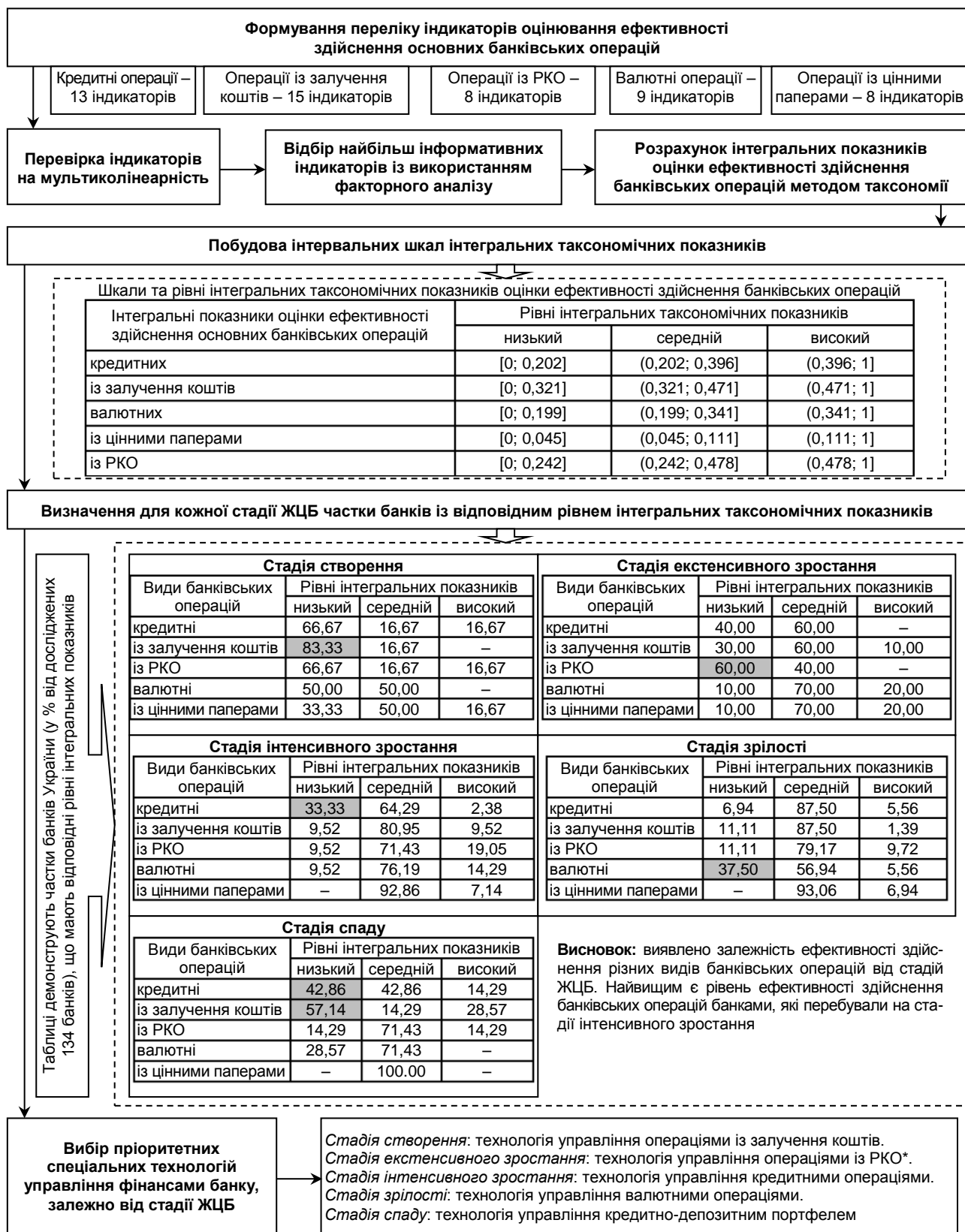
Загалом більшість показників банків, які перебували на стадії створення, сконцентровано в інтервалі, що відповідає низькому рівню. Для стадії створення ця ситуація є показовою, оскільки банки нещодавно розпочали свою діяльність. Найбільш проблемними на цій стадії є операції із залучення коштів – 83,3 % банків мали низький

рівень ефективності їхнього здійснення та 16,7 % подано середнім рівнем. Це можна пояснити тим, що для банків із незначним періодом функціонування досить складно сформулювати достатній рівень довіри клієнтів із позицій розміщення ними строкових коштів. Кредитні операції та операції з розрахунково-касового обслуговування на стадії створення неефективно здійснювали 66,7 % банків, 16,7 % належали до середнього та високого рівнів. Операції із цінними паперами здійснювали на середньому рівні 50 % банків, низький рівень відповідав 33 %, високий – 17 %. Валютні операції половини банків характеризувалися середнім рівнем, інша половина – низькими показниками.

Узагальнюючи, можна сказати, що всі складові частини відтворення фінансових ресурсів банків, які перебувають на стадії створення, потребують розвитку та поліпшення результативності, проте найбільш актуальним для таких банків є активне формування ресурсів і клієнтської бази, тобто пріоритетними спеціальними технологіями управління фінансами є технології управління залученням коштів. Також слід зауважити, що конкретизацію управлінських процедур у межах спеціальних технологій управління фінансами мають здійснювати, урахувавши особливості діяльності кожного банку.

На відміну від попередньої стадії, менша частина банків на стадії екстенсивного зростання мала низький рівень операційної активності, в основному, вона характеризувалася середніми значеннями показників.

Банки на цій стадії намагалися значними темпами нарощувати операційні доходи.

Умовні позначення: ЖЦБ – життєвий цикл банку; РКО – розрахунково-касове обслуговування.

Рис. 2. Етапи реалізації методичного забезпечення вибору спеціальних технологій управління фінансами банку (розроблено автором)

[The stages of the methodological support for choosing bank financial management special technologies (developed by the author)]

Серед банків на стадії екстенсивного зростання 60 % мали середній та 40 % – низький рівень ефективності здійснення кредитних операцій; операції із залучення коштів найбільш ефективно здійснювали 10 % банків, 60 % мали середній та 30 % – низький рівні; за ефективністю здійснення валютних операцій та операцій із цінними паперами банки розподілили таким чином: 70 % – середній рівень, 10 % – високий рівень, 20 % – низький рівень; розрахунково-касове обслуговування виконано на середньому рівні в 40 % банків, на низькому – у 60 %, що потребує вдосконалення технології управління, у першу чергу, цим видом операцій.

На стадії інтенсивного зростання банки мали, переважно, середній рівень ефективності відтворення фінансових ресурсів, зокрема такий рівень є характерним для кредитних операцій (64 % банків), операцій із залучення коштів (81 % банків), операцій із розрахунково-касового обслуговування (71 % банків), операцій із цінними паперами (93 % банків), валютних операцій (76 % банків). Порівняно зі стадією екстенсивного зростання, менша частина банків здійснювала свої операції неефективно, натомість більше банків якісно виконували розрахунково-касове обслуговування. Особливістю цієї стадії є забезпечення розвитку банків за рахунок розширення ринкової частки (частка активів банку в активах банківської системи), і найбільш проблемною складовою частиною відтворення фінансових ресурсів у цьому контексті є кредитні операції як найбільш представницька з активних операцій (33 % банків мали низькі показники їхнього розвитку). Отже, пріоритетною спеціальною технологією управління фінансами для банків на стадії інтенсивного зростання має бути технологія управління кредитною діяльністю.

У банків на стадії зрілості темпи зростання основних показників діяльності уповільнюються, а їхні значення стабілізуються, що виявляють у практичній відсутності варіативності значень інтегральних показників банківських операцій, майже всі з яких були середніми. Стадію зрілості банку можна охарактеризувати як період рівноваги у його діяльності, а всі показники його діяльності є стабільними. Банки на цій стадії мають стійкі позиції на ринку. Підтримку ринкової позиції та нарощення ресурсної бази банку здійснюють, залежно від запланованого обсягу прибутку та показників рентабельності його діяльності. Оскільки формування позитивного іміджу банку здійснюють роками, банки на відповідній стадії характеризуються достатньо тривалим терміном функціонування. Як впливає з рис. 2, найбільшої уваги в банках на стадії зрілості потребує валютна складова частина відтворення фінансових ресурсів (37 % банків мали низький рівень її розвитку), що обумовлює використання, у першу чергу, технології управління валютними операціями.

На стадії спаду перебувають банки, темпи приросту доходів, витрат на персонал, ринкової частки яких є від'ємними, що позначається на показниках їхніх відтворальних процесів. Так, порівняно зі стадіями екстенсивного зростання, інтенсивного зростання та зрілості, частка низьких інтегральних показників майже за всіма операціями є більш значною. Наявність на стадії спаду 57 % банків із низьким рівнем ефективності операцій із залучення коштів та 43 % банків із недостатньо результативним здійсненням кредитних операцій обумовлює необхідність у використанні на операційному рівні фінансового менеджменту, у першу чергу, технології управління кредитно-депозитним портфелем.

Таким чином, спеціальні технології управління фінансами банку запропоновано обирати за інтегральними

таксономічними показниками, які узагальнюють індикатори ефективності здійснення основних банківських операцій: кредитних, із залучення коштів (на депозити, із міжбанківського ринку, за допомогою цінних паперів власного боргу), портфельного інвестування у фондові інструменти, валютних, із розрахунково-касового обслуговування. Найбільшу увагу слід сконцентрувати на розвитку технологій управління тими операціями, щодо яких значна частка досліджуваних банків продемонструвала низький рівень відповідних інтегральних показників.

Розрахунки інтегральних таксономічних показників для банків України, які функціонували станом на II півріччя 2014 р., дали можливість підтвердити висунуту гіпотезу та засвідчили, що ефективність здійснення банківських операцій суттєво залежить від стадій життєвого циклу банків:

на стадії створення переважна більшість банків за більшістю груп операцій продемонструвала низький рівень інтегральних показників, але найбільш проблемними виявилися операції із залучення коштів (для 83 % банків рівень відповідного інтегрального показника є низьким, для 17 % – середнім);

на стадії екстенсивного зростання, у першу чергу, потребують удосконалення технології управління операціями з розрахунково-касового обслуговування (для 60 % банків рівень інтегрального показника для цього типу операцій є низьким, для 40 % – середнім);

на стадії інтенсивного зростання вже значно більша частина банків здійснює основні операції ефективно, але, водночас, для того щоб реалізувати основний пріоритет на цій стадії – збільшення ринкової частки, особливу увагу ці банки мають приділити вдосконаленню технологій управління кредитними операціями (33 % банків мають низькі показники ефективності їхнього здійснення);

на стадії зрілості основні зусилля банків має бути сконцентровано на розвитку технологій управління валютними операціями (38 % банків продемонстрували низький рівень ефективності їхньої реалізації);

на стадії спаду, порівняно з попередніми стадіями, частка низьких інтегральних показників майже за всіма операціями є значно більшою. Оскільки 57 % банків продемонструвало низький рівень ефективності операцій із залучення коштів та 43 % банків – кредитних операцій, то основні зусилля банкам на цій стадії слід сконцентрувати на розвитку технологій управління кредитно-депозитним портфелем.

Подальші дослідження може бути проведено в напрямі формування інтегрованої технології управління фінансами банку як сукупності взаємопов'язаних спеціальних і комплексних технологій, склад яких модифіковано, залежно від стадії життєвого циклу банку.

Література: 1. Adizes I. Corporate Lifecycles: how and why corporations grow and die and what to do about it / I. Adizes. – Englewood Cliffs, N. J. : Prentice Hall, 1988. – 361 p. 2. Gao J. The impact of crisis on enterprise life-cycle / J. Gao, R. Alas // Problems and Perspectives in Management. – 2010. – Vol. 8, issue 2. – P. 9–20. 3. Gorshkova L. A. Ensuring adaptability of a company using life cycle theory / L. A. Gorshkova, Y. V. Trifonov, V. A. Poplavskaya // Life Science Journal. – 2014. – Vol. 11, No. 10. – P. 705–708. 4. Greiner L. E. Evolution and Revolution as Organizations Grow / L. E. Greiner // Harvard Business Review. – 1972. – July – August. – P. 37–48. 5. Dickinson V. Cash Flow Patterns as a Proxy for Firm Life Cycle [Electronic resource] / V. Dickinson. – Access

mode : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1268509&download=yes. 6. Ивашковская И. В. Жизненный цикл организации и агрегированный показатель роста / И. В. Ивашковская, Д. О. Янгель // Корпоративные финансы. – 2007. – № 4. – С. 97–110. 7. Lester D. L. Organizational Life Cycle : A Five-Stage Empirical Scale / D. L. Lester, J. A. Parnell, A. Carraher // The International Journal of Organizational Analysis. – 2003. – Vol. 11, No. 4. – P. 339–354. 8. Miller D. A Longitudinal Study of Corporate Life Cycles / D. Miller, P. H. Friesen // Management Science. – 1984. – Vol. 30, No. 10. – P. 1161–1183. 9. Широкова Г. В. Сравнительный анализ проблем на разных стадиях жизненного цикла организации / Г. В. Широкова, Т. П. Козырева // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 8. Менеджмент. – 2006. – Вып. 4. – С. 54–82. 10. Арефьева О. В. Стратегічне забезпечення життєвого циклу підприємства / О. В. Ареф'єва, О. І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 3 (81). – С. 43–49. 11. Васильева Т. А. Порівняльна характеристика методичних підходів до визначення стадій життєвого циклу промислових підприємств / Т. А. Васильева, Т. П. Гончаренко // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2 (35). – С. 13–16. 12. Vasylieva T. A. Empirical model of bank life cycle / T. A. Vasylieva, I. M. Chmutova // Actual Problems of Economics. – 2015. – No. 10 (172). – P. 352–361. 13. Шевцова О. Життєвий цикл банківської установи як економічної організації / О. Шевцова, Г. Мандзюк // Вісник НБУ. – 2007. – № 1. – С. 28–31. 14. Дувалова Э. П. Управление расходами коммерческого банка на стадиях его жизненного цикла / Э. П. Дувалова // Проблемы современной экономики. – 2012. – № 1 (41). – С. 178–181. 15. Глотова А. С. Методы управления ликвидностью на основе анализа жизненного цикла кредитной организации / А. С. Глотова // Вестник СевКавГТИ. – 2013. – № 15. – С. 5–8. 16. Чмутова І. М. Адаптація системи фінансового менеджменту банку до циклічності його розвитку / І. М. Чмутова // Економіка розвитку. – 2014. – № 4 (72). – С. 54–60. 17. Chmutova I. M. Formation of bank financial management technologies on strategic and operational levels / I. M. Chmutova // Economic Annals-XXI. – 2015. – No. 9 – 10. – P. 73–77. 18. Лупандин В. И. Субъективные шкалы пространства и времени / В. И. Лупандин. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1991. – 122 с.

References: 1. Adizes I. Corporate Lifecycles: how and why corporations grow and die and what to do about it / I. Adizes. – Englewood Cliffs, N. J. : Prentice Hall, 1988. – 361 p. 2. Gao J. The impact of crisis on enterprise life-cycle / J. Gao, R. Alas // Problems and Perspectives in Management. – 2010. – Vol. 8, issue 2. – P. 9–20. 3. Gorshkova L. A. Ensuring adaptability of a company using life cycle theory / L. A. Gorshkova, Y. V. Trifonov, V. A. Poplavskaya // Life Science Journal. – 2014. – Vol.11, No. 10. – P. 705–708. 4. Greiner L. E. Evolution and Revolution as Organizations Grow / L. E. Greiner // Harvard Business Review. – 1972. – July – August. – P. 37–48. 5. Dickinson V. Cash Flow Patterns as a Proxy for Firm Life Cycle [Electronic resource] / V. Dickinson. – Access mode : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1268509&download=yes. 6. Ivashkovskaya I. V. *Zhiznennyi tsikl organizatsii i agregirovannyi pokazatel rosta* [The organization life cycle and aggregate growth indicator] / I. V. Ivashkovskaya, D. O. Yangel // Korporativnye finansy. – 2007. – No. 4. – P. 97–110. 7. Lester D. L. Organizational Life Cycle : A Five-Stage Empirical Scale / D. L. Lester, J. A. Parnell, A. Carraher // The International Journal of Organizational Analysis. – 2003. – Vol. 11, No. 4. – P. 339–354. 8. Miller D. A Longitudinal Study of Corporate Life Cycles / D. Miller, P. H. Friesen // Management Science. – 1984. – Vol. 30, No. 10. – P. 1161–1183. 9. Широкова Г. В. *Sravnitelnyy analiz problem na raznykh sta-*

diyakh zhiznennogo tsikla organizatsii [Comparative analysis of the problems at various stages of the organization life cycle] / G. V. Shirokova, T. P. Kozyreva // Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Seriya 8. Menedzhment. – 2006. – Issue. 4. – P. 54–82. 10. Arefieva O. V. *Stratehichne zabezpechennia zhyttievoho tsykladu pidpriemstva* [Strategic ensuring of the enterprise lifecycle] / O. V. Arefieva, O. I. Kondratiuk // Aktualni problemy ekonomiky. – 2008. – No. 3 (81). – P. 43–49. 11. Vasylieva T. A. *Porivnialna kharakterystyka metodychnykh pidkhodiv do vyznachennia stadii zhyttievoho tsykladu promyslovykh pidpriemstv* [Comparative characteristics of methodological approaches to determining the life cycle stages of industrial enterprises] / T. A. Vasylieva, T. P. Honcharenko // Visnyk Ukrainkoï akademii bankivskoi spravy. – 2013. – No. 2 (35). – P. 13–16. 12. Vasylieva T. A. Empirical model of bank life cycle / T. A. Vasylieva, I. M. Chmutova // Actual Problems of Economics. – 2015. – No. 10 (172). – P. 352–361. 13. Shevtsova O. *Zhyttieviy tsykl bankivskoi ustanovy yak ekonomichnoi orhanizatsii* [The life cycle of a banking institution as an economic organization] / O. Shevtsova, H. Mandziuk // Visnyk NBU. – 2007. – No. 1. – P. 28–31. 14. Duvalova E. P. *Upravlenie rashkodami kommercheskogo banka na stadiyakh ego zhiznennogo tsikla* [Commercial bank cost management at the stages of its life cycle] / E. P. Duvalova // Problemy sovremennoy ekonomiky. – 2012. – No. 1 (41). – P. 178–181. 15. Glotova A. S. *Metody upravleniya likvidnostyu na osnove analiza zhiznennogo tsikla kreditnoy organizatsii* [Liquidity management methods based on the analysis of a credit institution lifecycle] / A. S. Glotova // Vestnik SevKavGTI. – 2013. – No. 15. – P. 5–8. 16. Chmutova I. M. *Adaptatsiia systemy finansovoho menedzhmentu banku do tsyklichnosti yoho rozvytku* [Adaptation of the bank financial management to its development cycle] / I. M. Chmutova // Ekonomika rozvytku. – 2014. – No. 4 (72). – P. 54–60. 17. Chmutova I. M. Formation of bank financial management technologies on strategic and operational levels / I. M. Chmutova // Economic Annals-XXI. – 2015. – No. 9 – 10. – P. 73–77. 18. Lupandin V. I. *Subektivnye shkaly prostanstva i vremeni* [Space and time subjective scales] / V. I. Lupandin. – Sverdlovsk : Izd-vo Uralskogo un-ta, 1991. – 122 p.

Інформація про автора

Чмутова Ірина Миколаївна – канд. екон. наук, доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: chmutova_i@ukr.net).

Информация об авторе

Чмутова Ирина Николаевна – канд. экон. наук, доцент кафедры банковского дела Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харьков, Украина, 61166, e-mail: chmutova_i@ukr.net).

Information about the author

I. Chmutova – PhD in Economics, Associate Professor of Banking Department of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: chmutova_i@ukr.net).

Стаття надійшла до ред.
20.05.2016 р.